

DOI: 10.60940/Haide2025.14.8

BLANCA RIPOLL SINTES

Universitat de Barcelona
blancaripoll@ub.edu

PATRIMONI CIUTADÀ: LES *OBRES COMPLETES* DE JOAN MARAGALL. ELS TRES VOLUMS DE *PROSA* I L'ESCRITURA PERIODÍSTICA

CIVIC HERITAGE: THE COMPLETE WORKS OF JOAN MARAGALL. THE THREE VOLUMES OF *PROSE* AND JOURNALISTIC WRITING

Aquest text reconstrueix algunes de les paraules dites durant la presentació dels tres volums de Prosa que han aparegut el 2024 a la col·lecció Biblioteca Clàssica Catalana d'Edicions 62, a càrrec de Lluís Quintana Trias i Ignasi Moreta, la pulcritud i serietat filològica dels quals hem de celebrar i elogiar.

Una edició d'*Obres completes* no és quelcom que pertanyi exclusivament a erudits i/o fanàtics d'un escriptor determinat; una tasca minoritària, que esdevindria més minoritària encara i correria el perill de ser un fet erm. Una edició d'unes *Obres completes* és, sens dubte, una fita ciutadana, de testimoniatge, de memòria col·lectiva, de reflexió identitària i de consolidació patrimonial. Un patrimoni que mai és d'uns pocs, que és de tots.

Deia Josep Pla –amagat rere les inicials R.S.–, el 1945 a la revista *Destino*, amb l'excusa de la publicació d'*Un señor de Barcelona* que «nadie deja papeles personales de ninguna clase, ni memorias, ni reminiscencias, ni recuerdos, ni nada que pueda hacer pensar que antes de nosotros existieron unas generaciones reales». Davant d'aquesta absència, l'escriptor de Palafrugell defensaria el rol de testimoniatge de l'autor, de l'intel·lectual, en una sentència que ens remet, directament, a Stefan Zweig: «Yo no puedo hacer otra cosa que ayudar a salvar los restos del naufragio». Una societat autoconscient, responsable del seu futur, ha de prendre responsabilitat del seu passat i en aquesta estratègia hi hem d'inscriure la cura de les *Obres completes* dels nostres grans autors.

És per això que ens hem de felicitar que les *Obres completes* de Joan Maragall continuïn veient la llum, de forma rigorosa, sense pressa, però sense pausa, tot construint maó a maó l'arquitectura definitiva de la seva escriptura, una de les més lúcides a «salvar les restes del naufragi» de la seva època.

El primer volum comprèn els articles publicats a la premsa periòdica entre 1892 i 1901; el segon aplega els apareguts entre 1902 i 1911; i el tercer reuneix gasetilles, discursos, pròlegs, llibres i escrits inèdits. Molts dels articles que llegirem en aquests volums, sobretot en els dos primers, són de crítica literària.

El seu exercici no prové només d'un tarannà lletraferit –que també–, sinó que ho hem d'emmarcar en el rol d'intel·lectual de Joan Maragall, amb la seva voluntat d'incidir en el seu medi, d'influir en els horitzons d'expectatives de la seva societat mitjançant la premsa –ahora que la premsa li permetia de projectar una imatge autorial d'abast col·lectiu. Aquí rau la funció regeneracionista de la crítica literària, en la línia de Francisco Giner de los Ríos, de Leopoldo Alas Clarín i tants d'altres: educar la sensibilitat del públic, de forma que la lectura esdevingui una eina de perfectibilitat social i individual.

Pel que fa a aquesta estratègia tan contemporània de projecció pública de l'escriptor, la presència de Maragall és notable als mitjans catalans, barcelonins especialment, però també d'arreu de l'Estat espanyol. Així, els editors han localitzat els articles publicats a *Diario de Barcelona*, *La Veu de Catalunya*, *El Poble Català*, *Il·lustració Catalana*, *La Lectura*; o a *Alma española* (que, per cert, va encetar-se amb el magnífic article de Pérez Galdós, «Soñemos, alma, soñemos») i *Los lunes de El Imparcial*, el suplement literari dirigit, en la seva millor etapa, per José Ortega Munilla i que va presentar la nòmina dels millors escriptors i pensadors del darrer terç del XIX i dels primers anys del XX. Mereixerien capítol a part les publicacions de tarannà modernista, com *Helios* (d'inspiració juanramoniana), *Joventut*, *Luz*, *Pèl & Ploma* i *Renacimiento*, que fou dirigida per Gregorio Martínez Sierra, tot i que sabem el pes fonamental que hi van tenir Juan Ramón Jiménez i María Lejárraga, etc.

Ara vull assenyalar unes qüestions que tenen a veure amb les decisions editorials que Quintana i Moreta han pres a l'hora de fixar aquest patrimoni tan fugisser com ho és l'escriptura periodística. En primer lloc, han portat a terme la fantàstica feina de recollir ressenyes sense signar. Això explica les tasques obscures que, quan hom comença, ha d'emprendre en el món periodístic. No seria possible comptar amb aquests textos, l'autoria dels quals, a partir d'aquests volums, queda restablerta, sense el coneixement profund i rigorós que els dos editors tenen de tota l'obra de Joan Maragall. Pensem que són dades espigolades en correspondències, llistats domèstics, etc. En segon lloc, Quintana i Moreta han decidit respectar l'ordre cronològic dels articles. Podrien haver-los aplegat per capçaleres, per temàtiques o objectius. L'ordenació cronològica té el perill de l'heterogeneïtat, de no visibilitzar com un escriptor sovint s'adequa a la publicació a la qual envia els seus textos (al lector meta, a la línia editorial del diari...), però és al meu parer, l'única manera de fer palès que un text *sempre* respon al seu moment històric. Aquesta era una decisió valenta, i hem de celebrar que els editors s'hagin cenyit a la historiografia, al positivisme i al rigor filològic, fonamentals en una edició crítica com la que tenim entre mans.

Per pura deformació professional, us proposo uns exemples dels dos primers volums, tots publicats al *Diario de Barcelona*, que mostren la recepció maragalliana de la literatura espanyola coetània i que proven l'atenció i la curiositat de Maragall vers tota novetat literària al seu voltant.

El primer és l'article, magnífic, «El pensamiento español», aparegut el 14 de novembre de 1893, clarament regeneracionista:

Pero España ha llegado a tal punto de debilidad y decaimiento, que ni siquiera le restan fuerzas para mantener despierto su instinto de conservación; ni siquiera puede extranjerizarse.

[...]

Esta afirmación, a los ojos de un patriotismo más o menos cándido, podrá ser terriblemente acusada de antipatriótica; sin embargo, está en la conciencia de todos aquellos pocos españoles que piensan en algo más allá de nuestras costumbres nacionales; y en la conversación particular apenas hay quien la niegue. (Pr 1 174-175)

No oblidem que aquestes paraules apareixen dos anys abans que Miguel de Unamuno –amb qui mantindria una llarga i amistosa correspondència sobre la qual remeto al llibre de Carles Bastons– publicqués els articles a *La España Moderna*, que s'aplegarien amb el títol d'*En torno al casticismo* (1895), on encara mantindria l'esperança que potser *obrint les finestres als vents europeus*, Espanya tenia una oportunitat.

El segon cas, també en línia amb els cercles del krausisme, és l'interessant article «Sobre educación», del 24 de desembre de 1896, on diu: «La enseñanza, y especialmente la primera y segunda enseñanza, no deben aspirar a obtener portentos de retención mental ni sabios en agraz, sino a formar hombres, y hombres equilibrados» (Pr 1 452). Caldrà recordar el lema de la Institución Libre de Enseñanza, inspirat per Giner, de «Hacer hombres»? Insisteix Maragall més endavant: «Se piensa en la inteligencia sin tener apenas en cuenta la voluntad y la salud, como si el hombre no fuera todo él una unidad; y la instrucción va por un lado y la educación por otro, o por ninguno» (453). La pedagogia integral institucionista, que parava atenció a l'educació física i al contacte amb la natura, als valors cívics i ètics, i als coneixements i habilitats, respira al llarg d'aquestes afirmacions.

Regeneracionisme polític i pedagogia institucionista; arribem ara a un altre pilar fonamental d'aquestes línies de pensament: la defensa de la lectura com a camí formatiu i regenerador, així com de la crítica literària com a guia experta en aquest procés d'educació de les sensibilitats lectores del públic. El 29 de juliol de 1899 publica «Lecturas veraniegas», on vol emprendre una «campanya» per tal d'evitar «una pereza intelectual, un estancamiento y una ignorancia» que semblen estar instal·lats a la crítica general:

¡Cuán peligrosas son las generalizaciones! A fuerza de decirnos unos a otros que leíamos demasiado, hemos llegado a creerlo todos de tal modo, que aquellos que efectivamente leían demasiado... han continuado leyendo tanto o más que antes; pero, en cambio, los que jamás fueron aficionados han encontrado muy cómodo curarse en salud, despreciando, en nombre de la higiene de espíritu, una afición que nunca tuvieron. (Pr 1 685)

Maragall dirigeix la seva escriptura crítica contra «un entontecimiento general» i ens recorda la *Nueva campaña* de Clarín (1885-1886). La «crítica higiènica y de policia» de l'escriptor asturià es veu també al següent article de Maragall, «Tristeza literaria», del 8 de novembre de 1899:

De cada diez libros que vienen a parar en nuestras manos, los nueve son tristes a más no poder; no de una tristeza grande y por consiguiente fortalecedora como el libro de Job o las tragedias griegas o los cantos de Dante, donde bajo la tristeza late la vida en toda su fuerza, sino de otra que más que tristeza, es miedo a la vida y tribulación de espíritu. (Pr 1 716)

A la mirada insubornable del crític, cal afegir un horitzó moral també inqüestionable en Joan Maragall. Aquesta força moral, ètica i espiritual, la percebrà l'escriptor barceloní en els joves escriptors de Castella. Així parlarà de José Martínez Ruiz, de Pío Baroja i de Miguel de Unamuno, en uns articles que Adolfo Sotelo ha batejat, de forma sagaç, com «la invención de la literatura española del siglo XX».¹

A «El alma castellana», del 31 de juliol de 1900, hi ressenya el llibre homònim d'Azorín, i encentra l'article puntualitzant: «Si por alma puede entenderse la intensificación espiritual de la vida material, el señor Martínez Ruiz ha estado muy acertado en poner al libro que acaba de publicar en Madrid este título: *El alma castellana*». I encerta quan més endavant defensa la mirada intrahistòrica del llibre, o allò que Ortega y Gasset definiria com «los primores de lo vulgar»:

El libro se lee con avidez, y de su acerado estilo surge Castilla con sus inacabables y polvorientos llanos abrasados por el sol, sus raros pueblecillos parduscos, los muros bermejos de viejo castillo moruno, sus casas de labor solapadas entre olmos y dormidas en el bochorno de la siesta, y sus ventas destartadas con anchísimos patios. (Pr 1 826-827)

Celebra, Maragall, a «La joven escuela castellana» del 28 de febrer de 1901, que es pugui afirmar «la idea de una evolución saludable en aquella literatura; de una evolución hacia la sinceridad, hacia la expresión directa y viva del sentimiento» (Pr 1 894), i és difícil no pensar en l'*Elogi de la paraula*, discurs pronunciat només dos anys després... En aquest article ressenya principalment l'aparició del *Diario de un enfermo* de Azorín, la col·lecció de *Vidas sombrías* i la novel·la *La casa de Aizgorri*, de Pío Baroja. D'aquests textos, en ressalta la plasticitat, la força i l'expressió directa, així com la bona lectura de cotanis europeus, com Ibsen o Maeterlinck. I conclou:

[...] el movimiento [en la literatura castellana] ha empezado, y entre los que lo impulsan hay ojos penetrantes y brazos fuertes. Ojos penetrantes para ver lo que pasa en el mundo y orientarse en la luz; brazos fuertes para sujetar el ideal y conducirlo por el camino propio, pero levantándolo muy en alto para que la luz le dé bien de lleno. (898)

Ja al segon tom d'aquesta *Prosa*, perquè es tracta d'un article del 3 de juliol de 1902, Maragall ens descriu com ha llegit *Amor y pedagogía* de Miguel de Unamuno, a qui defineix com «uno de los espíritus más vivos y originales de la España moderna», «un agitador de ideas», a qui les fronteres entre gèneres literaris importen ben poc. Precisament, d'*Amor y pedagogía* en dirà una novel·la d'idees, d'abstraccions però vives (Pr 2 110).

En fi: llarga vida a la silenciosa i fonamental feina de confeigir unes *Obres completes* que serveixin per fixar un patrimoni textual i intel·lectual que és de tots.

¹ Per a més detalls sobre la recepció maragalliana de la literatura espanyola d'aquest moment, remeto a un seguit d'altres articles d'Adolfo Sotelo que trobareu a la bibliografia final.

Bibliografia

Bastons, Carles. *Joan Maragall y Miguel de Unamuno. Una amistad paradigmática*. Ed. Milenio, 2006.

Maragall, Joan. *Prosa* [Pr], ed. crítica de Lluís Quintana Trias i Ignasi Moreta, toms 1-3. *Obres completes*, vol. II-IV. Ed. 62, 2024.

S. R., [Pla, Josep], «Ante la inminente aparición de *Un señor de Barcelona*», *Destino*, 3 feb 1945, p. 2.

Sotelo Vázquez, Adolfo. «Joan Maragall y la invención de la literatura española del siglo XX». *Revista de Occidente*, núm. 370, 2012, p. 51-69.

— «Joan Maragall, Catalunya i Espanya». *En el batec del temps*, de F. Ardolino et alii. Institució de les Lletres Catalanes, 2012, p. 143-162

— «Joan Maragall y las letras españolas», *Catalonia*, núm. 10, 2012, p. 3-10.

— «Joan Maragall y las letras españolas (1944-1971)». *Maragall: textos i contextos*, coord. per Glòria Casals i Meritxell Talavera. Universitat Autònoma de Barcelona, 2012, p. 353-370.

— «Joan Maragall i l'aula de la Facultat de Filologia». *Haidé. Estudis maragallians*, núm. 5, 2016, p. 81-84.